

Slovenský národopis

4.
38 • 1990

- Na obálke:* 1. strana: Odev slovenských dievčat z obce Santov (Pilisszántó) v Maďarsku slúžiacich v Budapešti. Dobová fotografia okolo r. 1938. Z výskumu A. Onderčaninovej r. 1990. Repro H. Bakaljarová
4. strana: Pohľad na Pilisszentlelek, jednu zo slovenských obcí v Pilišských vrchoch v Maďarsku. Foto. J. Podolák 1958

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Zora Vanovičová

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Viera Gašparíková, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Antonín Robek, Peter Slavkovský, Viera Urbancová

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ŠTÚDIE

- Bačová, Viera: Etnická identita osobnosti – sociálnopsychologický prístup 508
- Kovačevičová, Soňa: Príspevok k poznaniu charakteru ľudovej kultúry bývalých nemeckých sídiel na Slovensku 515
- Onderčaninová, Andrea: Zo súčasného výskumu znakov etnickej identifikácie obyvateľov slovenskej obce Santov (Pilisszántó) v Maďarsku 542
- Liszka, József: Národopisný výskum maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku v medzivojnovom období (1918–1938) 568
- Méryová, Margita: O tradícii výmeny detí ako spôsobu osvojovania si jazyka iných etník 574
- Mann, Arne B.: Vývoj rómskej rodiny v dvoch spišských obciach 581
- Kernátsová, Marta: O pohrebných zvykoch Židov na Slovensku 589

MATERIÁL Y

- Korabinský, Johann Mathias: Popis kráľovského, uhorského, hlavného, slobodného a korunovačného mesta Pressburg 595
- Petráš, Milan: Ján Babilon a jeho miesta v dejinách slovenskej gastronómie 610

DISKUSIA-GLOS Y

- Onderčaninová, Andrea: Etnografia – politická antropológia? 615

ROZHLAD Y

- PhDr. Ján Hanušin sedemdesiatročný (Milan Chlebana) 617
- IX. svetový kongres ISFNR (Zuzana Profantová) 620
- Valné zhromaždenie Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV (Peter Salner) 620
- Celoredakčná konferencia časopisu Demos v Budapešti (Gabriela Kiliánová) 622
- Výstava „Tradície obchodu na Slovensku“ (Lubica Falfánová) 623
- XX. Etnomuzikologický seminár (Eva Krekovičová) 625
- Z histórie ukrajinsko-česko-slovenských kultúrnych vzťahů (Karel Altman) 626

- Etnografické múzeum v Kittsee v prvej polovici roka 1990 (Jarmila Paličková-Pátková) 627
- Založenie komisie pre výskum etnických spoločností Slovenska (Karlavský, Michal) 628

RECENZIE A REFERÁTY

- Ludový odev Slovákov v Maďarsku (Viera Sedláková) 630
- V. Frolec, Jihomoravská družstevní vesnice (Peter Slavkovský) 632
- V. Vondruška, Život staré Šumavy (Andrea Onderčaninová) 632
- H. Johnová – J. Staňková – L. Baran, Lidový malovaný nábytek v českých zemích (Monika Kardošová) 633
- J. Staňková, České lidové tkaniny (Juraj Zajonc) 634
- Z. Selecká, Výšivky a tkaniny (Olga Danglová) 635
- J. Staněk, Ukrojte si u nás (Rastislava Stoličnáná) 636
- Etnografski problemi na narodnata duchovna kultura (Jaroslav Čukan) 637
- Narodna tvorčist ta etnografija 1988 (Mikuláš Nevrlý) 638
- Narodna tvorčist ta etnografija 1989 (Mikuláš Nevrlý) 640
- Zalabay, Zs., Hazahív a harangszó (Margita Méryová) 641
- E. Krasínska – R. Kantor, Derenk és Istvánmajor (Viera Karlavská) 642
- A Hegyaljai mezővárosok történeti néprajza (Viera Karlavská) 643
- Th. Vennum, Jr., Wild Rice and the Ojibway People (Rastislava Stoličnáná) 644
- Ostbairische Grenzmarken (František Kalesný) 645

OBSAH 38. ROČNÍKA

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

- Бачова, Вера: Этническая идентичность личности – социально-психологический подход 508

Ковачевичова, Соня: Заметки к изучению характера народной культуры бывших немецких селений в Словакии	515
Ондерчанинова, Андреа: Из современного исследования знаков этнической идентификации жителей словацкой деревни Сантов в Венгрии	542
Лиска, Йозеф: Этнографическое исследование венгерского национального меньшинства в Словакии в межвоенный период (1918–1938 гг.)	568
Мериова, Маргита: О традиции обмена детей как способе освоения языка других этник	574
Манн, Арне Б.: Развитие ромской семьи в двух деревнях региона Спиш	581
Керначова, Марта: О погребальных обычаях евреев в Словакии.	589

МАТЕРИАЛЫ

Корабински, Йоганн Матиас: Описание королевского венгерского, столичного, вольного и коронационного города Прессбурга (Братиславы)	595
Петраш, Милан: Ян Вавилон и его место в истории словацкой гастрономии	610

ДИСКУССИЯ-КОММЕНТАРИИ

Ондерчанинова, Андреа: Этнография – политическая антропология?	615
--	-----

ОБЗОРЫ

Др-у Яну Ганушину семьдесят лет (Милан Хлебана)	617
IX-ый мировой конгресс ИСФНР (Зузана Профантова)	620
Генеральная ассамблея Словацкого этнографического общества при САН (Петер Салнер)	620
Общее заседание журналу Демос в Будапеште (Габриела Килианова)	622
Выставка „Традиции торговли в Словакии“ (Любица Фалтянова)	623
XX-ый Этномузикологический семинар (Эва Крековичова)	625
Из истории украинско-чехо-словацких культурных отношений (Карел Алтман)	626
Этнографический музей в Киттсее в первой половине года 1990 (Ярмила Паличкова-Паткова)	627
Основание комиссии для исследования этнических обществ Словакии (Михал Калявски)	628

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА ЗА 38-ой ГОД ИЗДАНИЯ	
---	--

INHALT

STUDIEN	
Bačová, Viera: Ethnische Identität der Persönlichkeit – sozial-psychologischer Zutritt	508
Kováčevičová, Soňa: Beitrag zur Kenntnis des Charakters der Volkskultur in den ehemaligen deutscher Siedlungen in der Slowakei	515
Onderčaninová, Andrea: Aus der gegenwärtigen Forschung der Zeichen ethnischer Identifikation der Bewohner der slowakischen Gemeinde Santov (Pilisszántó) in Ungarn	542
Liszka, József: Ethnographische Forschung der ungarischen Nationalitätenminderheit in der Slowakei in der Kriegszwischenzeit (1918–1938)	568
Méryová, Margita: Über die Tradition des Austausches von Kinder als Methode zur Aneignung der Sprache anderer Ethnik	574
Mann, Arne B.: Entwicklung der Zigeunerfamilie in zwei Zipser Gemeinden	581
Kernátsová, Marta: Über die Bestattungsbräuche der Juden in der Slowakei	589
MATERIALIEN	
Korabinský, Johann Mathias: Die Beschreibung der königlich, ungarischen, Hauptstadt, Freistadt und Krönungsstadt Pressburg	595
Petráš, Milan: Ján Babilon und seine Stelle in der Geschichte der slowakischen Gastronomie	610
DISKUSSION-GLOSSEN	
Onderčaninová, Andrea: Ethnographie – politische Anthropologie?	615
RUNDSCHAU	
Ph. Dr. Ján Hanušin siebzigjährig (Milan Chlebana)	617
IX. Weltkongress der ISFNR (Zuzana Profantová)	620
Vollversammlung der Slowakischen Ethnographischen Gesellschaft bei der SAW (Peter Salner)	620
Gesamtredaktionelle Konferenz der Zeitschrift Demos in Budapest (Gabriela Kiliánová)	622
Ausstellung „Traditionen des Handels in der Slowakei“ (Lubica Faltánová)	623
XX. Ethnomusikologisches Seminar (Eva Krekovičová)	625
Aus der Geschichte der ukrainisch-tschechisch-slowakischen Kulturbeziehungen (Karel Altman)	626
Ethnographisches Museum in Kittsee in der ersten Hälfte des Jahres 1990 (Jarmila Paličková-Pátková)	627
Gründung der Kommission zur Forschung der ethnischen Gemeinschaften in der Slowakei (Michal Kalavský)	628

CONTENTS

ARTICLES

- B a č o v á, Viera: The Ethnic Identity of Personality – Social and Psychological Approach . . . 508
- K o v a č e v i č o v á, Soňa: On Knowing the Character of Folk Culture of the Former German Settlements in Slovakia 115
- O n d e r č a n i n o v á, Andrea: On the Current Research into Signs of Ethnic Identification of Inhabitants of the Slovak Commune Santov (Pilisszántó) in Hungary 542
- L i s z k a, József: Ethnological Research into the Hungarian Minority in Slovakia between World Wars (1918–1938) 568
- M é r y o v á, Margita: On the Tradition of Exchanging Children as a Way of Acquiring the Languages of Other Ethnic Groups 574
- M a n n, Arne B.: Development of the Romany Family in Two Spiš Communes 581
- K e r n á t s o v á, Marta: Oh the Jewish Funeral Customs in Slovakia 589

MATERIALS

- K o r a b i n s k ý, Johann Mathias: A Description of the Royal, Hungarian, Capital, Free and Coronation City of Pressburg 595

- P e t r á š, Milan: Ján Babilon and His Place in the History of Slovak Gastronomy 610

DISCUSSION

- O n d e r č a n i n o v á, Andrea: Ethnography – Political Anthropology? 615

REVIEWS

- PhDr. Ján Hanušin Celebrating His Seventieth Birthday (Milan Chlebana) 617
- The 9th ISFNR Congress (Zuzana Profantová) 620
- General Assembly of the Slovak Ethnological Society SAV (Peter Salner) 620
- Editorial Conference of the Demos Journal in Budapest (Gabriela Kiliánová) 622
- Exhibition „Trade Traditions in Slovakia“ (Lubica Falťanová) 623
- The 20th Ethnomusicological Seminar (Eva Krekovičová) 625
- On the History of Ukrainian-Czech-Slovak Cultural Relations (Karel Altman) 626
- The Kittsee Ethnographical Museum by the 1st Half of 1990 (Jarmila Paličková-Pátková) 627
- Founding the Commission on Research into Ethnic Groups in Slovakia (Michal Kafavský) 628

BOOKREVIEWS AND REPORTS

CONTENTS OF THE 38TH VOLUME

VÝVOJ RÓMSKEJ RODINY V DVOCH SPIŠSKÝCH OBCIACH (Na základe výskumu matrik narodení)

ARNE B. MANN

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Etnické spoločenstvo Cigánov-Rómov na Slovensku tvorí v porovnaní s ostatným obyvateľstvom osobitnú skupinu, charakterizovanú odlišnosťou v prejavoch sociálnych, kultúrnych, a tiež v demografickom správaní. Toto sa prejavuje v stále vysokej úrovni plodnosti rómskych žien a s tým súvisiacim percentuálnym nárastom rómskeho obyvateľstva v porovnaní s ostatnou populáciou.¹ Pretože najväčšia pôrodnosť je charakteristická pre skupiny zaostale žijúcich cigánskych občanov, bývajúcich väčšinou v chatrčiach a osadách, s vysokou fluktuáciou i najvyšším podielom protispoločenskej činnosti, populačný nárast tejto tzv. neintegrovanej skupiny obyvateľstva spôsobuje v konečnom dôsledku reprodukciu trvale najnižšej životnej úrovne.² Orgány štátnej správy na Slovensku pristúpili k tomuto vážnemu spoločenskému problému špecifickým spôsobom: Vláda SSR vo svojom uznesení z 30. 10. 1974 uložila Ministerstvu zdravotníctva SSR vydať „pokyny pre usmernenie antikoncepcie u cigánskych žien s využitím najnovších skúseností, moderných prostriedkov a metodík“.³ Požiadavka „venovať ešte väčšiu komplexnú starostlivosť a pozornosť ... otázkam ... plánovaného rodičovstva a zníženia vysokého podielu nezdravej populácie“ sa objavila aj v ďalšom uznesení Vlády SSR v roku 1983.⁴ Táto požiadavka sa legislatívne riešila v roku 1985, kedy Ministerstvo zdravotníctva vydalo úpravu smernice o vykonávaní sterilizácie.⁵ V nadväznosti na to vydalo v roku 1986 Ministerstvo práce a sociálnych vecí „Zásady pre poskytovanie dávok sociálnej starostlivosti rodinám s deťmi v mimoriadne odôvodnených prípadoch“.⁶ Uvedené opatrenia umožnili pri žiadosti o sterilizáciu znížiť podmienku minimálneho počtu detí,

pričom sa zrušilo obmedzenie veku matky, súčasne sa však až desaťnásobne zvýšila možnosť peňažného príspevku žene, ktorá sa zákroku sterilizácie podrobila.⁷ Aj keď ani jeden z materiálov neuvádza, ku ktorej skupine obyvateľstva tieto opatrenia smerujú, nie je ťažké si domyslieť, že pri neustále klesajúcej plodnosti obyvateľstva Slovenska⁸ boli namierené najmä na rómsku zložku populácie. Uvedené opatrenia, najmä však konkrétne príklady ich realizácie v praxi (vyvíjanie psychického nátlaku na rómske ženy), viedli k nesúhlasu humánne zmýšľajúcich ľudí. V roku 1978 sa k tomuto problému vyjadrila Charta 77 vo svojom vyhlásení „O postavení Cikánů-Romů v Československu“, sterilizáciu rómskych žien označila ako jednu z foriem porušenia ľudských práv – diskrimináciu rómskych spoluobčanov.⁹ Novým dokumentom z januára 1990 podala Charta 77 analýzu celého problému aj s uvedením príkladov realizovania politiky „regulácie pôrodnosti Rómov“, ktorú jednoznačne odsúdila ako prejav genocídy.¹⁰

Nezávisle od praxe štátnych orgánov sa československí demografi dlhodobo zamýšľajú nad problematikou demografickej revolúcie a jej priebehom u rómskej populácie. Teória demografickej revolúcie vznikla vo Francúzsku na prelome 20. a 30. rokov nášho storočia, rozpracovaná bola americkými, neskôr i sovietskymi demografmi. Jej princíp spočíva v zmene demografického správania obyvateľstva: na rozdiel od demografickej reprodukcie ju charakterizuje pokles úrovne úmrtnosti a pôrodnosti, v rovine štruktúry rodiny prechod od neplánovaného počtu detí k plánovanému.¹¹ Kým v českých krajinách sa demografická revolúcia začala v minulom storočí a ukončila

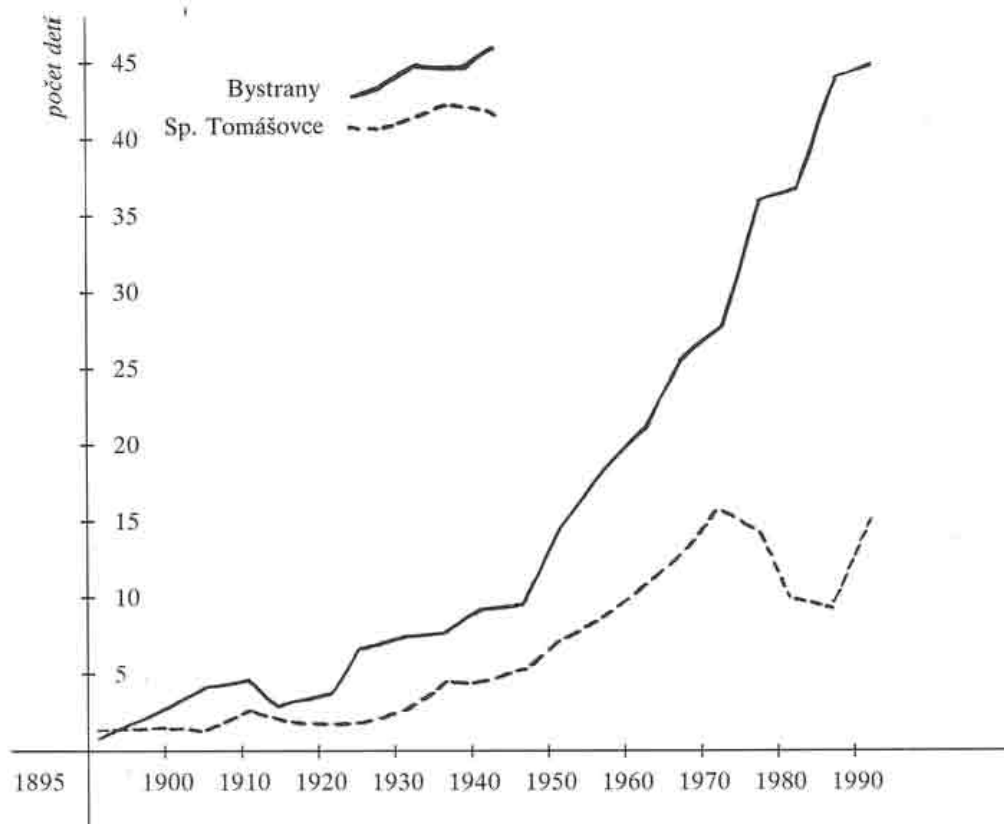
sa v medzivojnovom období, u slovenskej populácie začala na prelome 19. a 20. storočia a trvala asi 60 rokov.¹² Demografi sa súčasne domnievajú, že tento zákonitý demografický proces začal prebiehať aj u rómskej populácie a to po druhej svetovej vojne, resp. od 60. rokov, pričom rýchlejšie prebieha v českých krajinách ako na Slovensku.¹³

V nasledujúcom príspevku sa pokúsime na príklade analýzy vývoja štruktúry rómskych rodín v dvoch spišských obciach zistiť, či uvedený proces demografickej revolúcie v týchto prípadoch nastúpil, prípadne ako ho možno charakterizovať. Prvým analyzovaným spoločenstvom je cigánska osada v obci Bystrany (okr. Spišská Nová Ves). Rómovia tu žijú v samostatnej, od ústrednej obce izolovanej sídelnej jednotke, v ktorej dožívajú jednopriestorové chatrče, vznikajú však aj nové, svojpomocne budované rodinné domy; po osvedčení sa jednej štátnej osembytovky tu v súčasnosti budujú ďalšie dve. V osade žije 1186 obyvateľov, čo je 60,6 % obyvateľov celej obce. Z hľadiska nášho záujmu predstavujú Bystrany typ zaostalého rómskeho spoločenstva. Oproti tomu obyvatelia Spišských Tomášoviec (okr. Spišská Nová Ves) predstavujú vyspelé rómske spoločenstvo; v bývalej osade – dnes už okrajovej časti obce, ktorá plynule nadväzuje na nerómske jadro – niet chatrčí, tvoria ju napospol úhľadné a moderné

domy individuálnej bytovej výstavby. Žije tu 404 Cigánov-Rómov, čo je 31,6 % obyvateľstva celej obce (oba údaje sú k 1. 1. 1990). Bystrany a Sp. Tomášovce sú od seba vzdialené asi 25 km, vzájomné sobáše sú ojedinelé. Pri výskume v rokoch 1989 a 1990 sme analyzovali matriky narodení tých matričných obvodov, kam uvedené obce od r. 1895 doposiaľ patrili,¹⁴ pričom sme excerpovali všetky prípady narodení, dotýkajúce sa rómskej populácie týchto obcí. Údaje obsahujú rok narodenia, meno a priezvisko novorodenca, meno a priezvisko oboch rodičov (v prípade matky jej pôvodné priezvisko), ich rok a miesto narodenia (pôvodné bydlisko). Celkove sme získali údaje o 2197 pôdoch v oboch obciach. Z týchto údajov sme potom spätne rekonštruovali jednotlivé rodiny, rozdelené podľa jednotlivých obcí a chronologicky ich zoradili podľa roku narodenia matky. Tieto sme ďalej doplnili údajmi o roku uzavretia sobáša, získanými výskumom sobášnych matrik v r. 1988 a 1989, doplnenom v r. 1990.¹⁵ Získali sme tak relatívne kompletne údaje o zložení rómskych rodín v oboch obciach od konca minulého storočia do súčasnosti.¹⁶

Výskumom sme získali poznatky o 1959 pôdoch živonarodených detí v Bystranoch a 602 pôdoch v Sp. Tomášovciach. Po vypočítaní priemerov za každých päť rokov sme zostavili graf o vývoji pôrodnosti.

Vývoj pôrodnosti

Pozorujeme, že priemerný počet živonarodených detí v období rokov 1895–1910 bol v oboch obciach približne rovnaký, hoci v Bystranoch bol už v tomto období o niečo vyšší (Bystrany 3,4, Sp. Tomášovce 1,2). Obdobie 1. svetovej vojny sa prejavilo v Bystranoch istým spomalením nárastu priemernej pôrodnosti (Bystrany zo 4,0 na 2,6, Sp. Tomášovce z 2,0 na 1,4). Rozpätie rokov 1921–1940 je obdobím prvej väčšej vlny pôrodnosti, ktorá sa prejavila najmä v Bystranoch, kde sa v tom čase narodilo dva a pol násobne viac detí ako v Sp. Tomášovciach (Bystrany z 6,2 na 9,0 – najväčší počet detí 11 sa narodil v r. 1930 a 1940; Sp. Tomášovce z 1,6 na 4,0 s najväčším počtom 8 detí v r. 1935). Obdobie 2. svetovej vojny je druhým obdobím spomalenia rastu pôrodnosti (Bystrany z 9,0 na 9,4, Sp. Tomášovce z 4,0 na 5,0). Obdobie rokov 1946–1970 je obdobím populačnej explózie v Bystranoch, kde sa narodilo v priemere od 14,2 do 27,4 detí ročne (najvyšší počet – 31 detí sa narodil v r. 1971), kým v Sp. Tomášovciach sa tento rast prejavil od 7,0 do 15,6 (najväčší počet detí – 18 sa narodil v roku 1967 a 1970). V období rokov 1971–1989 nárast pôrodnosti v Bystranoch pokračoval (z 36,0 na 44,7), kým v Sp. Tomášovciach sa na krátke obdobie dokonca znížil (v r. 1981–1985 na 9,2), celý priemer za toto obdobie je 12,0 dieťaťa, čo je menej ako tretina živonarodených detí v Bystranoch. Z grafu na prvý pohľad vyplýva vyššia progresivita pôrodnosti v Bystranoch, nie je však z neho zrejماً tendencia miery vzrastu pôrodnosti. Túto môžeme pochopiť z tabuľky č. 1., na ktorej sme údaje o počte živonarodených detí v oboch obciach rozdelili podľa jednotlivých decénii. Index vzrastu pôrodnosti označuje pomer počtu pôrodov v istom období vo vzťahu k predchádzajúcemu obdobiu.

Tabuľka č. 1 *Nárast pôrodnosti*

Matky narodené v rokoch	BYSTRANY		SP. TOMÁŠOVCE	
	počet pôrodov	index nárastu	počet pôrodov	index nárastu
1895–1905	34	—	9	—
1906–1915	33	1.0	18	2.0
1916–1925	47	1.4	15	0.8
1926–1935	71	1.5	31	2.0
1936–1945	92	1.3	45	1.4
1946–1955	159	1.7	79	1.7
1956–1965	232	1.4	101	1.3
1966–1975	317	1.4	149	1.5
1976–1985	404	1.3	96	0.6

Z tabuľky vyčítame, že najvyšší nárast pôrodnosti v Bystranoch bol v rokoch po skončení druhej svetovej vojny (1,7-násobný), potom však miera nárastu začala klesať. V Sp. Tomášovciach miera nárastu vrcholila už v období r. 1926–1935 (dvojnásobne); aj tu nastalo populačné oživenie po 2. svetovej vojne (1,7), odvtedy však index nárastu pôrodnosti neustále klesá, až na najnižšiu mieru v celom sledovanom období (0,6).

Druhý problém, ktorému venujeme pozornosť, je početnosť detí v rodine. Výskum matrik nám umožnil získať vedomosti o 159 rodinách v Bystranoch a 62 rodinách v Sp. Tomášovciach. Za jednu rodinu pritom počítame sobášenu i nesobášenu dvojicu partnerov, ktorí majú minimálne štyri spoločné deti.¹⁷ V tabuľke č. 2 sú jednotlivé rodiny zoradené do skupín podľa roku narodenia matky. O uzavretom počte detí v rodine hovoríme v prípade, kedy ich matka dosiahla svoju konečnú plodnosť, tj. 40 rokov (v našom prípade skupina 1941–1950); početnosť detí narodených matkám skupiny 1951–1960 nepovažujeme za uzavretú, hoci nepredpokladáme výraznejšiu ďalšiu pôrodnosť. Plodnosť matiek, narodených po r. 1961 nemožno považovať za konečnú, preto ich rodiny neuvádzame.

Tabuľka č. 2 *Početnosť detí v rodine*

Matky narodené v rokoch	BYSTRANY			SP. TOMÁŠOVCE		
	počet rodín	počet detí	priem. počet detí v rod.	počet rodín	počet detí	priem. počet detí v rod.
1874–1920	34	306	9.0	16	130	8.1
1921–1940	47	387	8.2	16	128	8.0
1941–1950	25	201	8.0	17	97	5.7
1951–1960	53	301	5.7	13	59	4.5

Z tabuľky jednoznačne vyplýva, že priemerný počet detí v rodine neustále klesá v oboch obciach, pričom tento proces sa zrýchlil v Sp. Tomášovciach v generácii matiek narodených v r. 1941–1950, kým v Bystranoch až u matiek, narodených po r. 1951. Nami vyrátané údaje o priemernom počte detí v rodine korešpondujú s výsledkami výskumu Z. Finkovej v Michalovciach.¹⁸ K poznatku o postupnom znižovaní počtu detí v rómskej rodine dospeli viacerí autori, pri použití iných demografických metód.¹⁹

Pri posudzovaní vplyvu pôrodnosti rómskych žien na celkový nárast populácie musíme upozorniť na vysoký podiel detskej úmrtnosti, najmä v medzivojnovom období. Keďže matriky narodení zaznamenávajú úmrtie zapísaného novoroden-

ca len do r. 1955, nemôžeme si vytvoriť objektívny obraz o vývoji detskej úmrtnosti. Pre staršie obdobie to však urobiť môžeme: ženám, narodeným v r. 1874–1920 sa v Bystranoch narodilo 308 detí, z toho 62 zomrelo do 15 roku svojho života, čo predstavuje 21,1 % úmrtnosti (teda každé piate dieťa). V Sp. Tomášovciach sa matkám narodeným v rovnakom období narodilo spolu 130 detí, z toho 32 v detskom veku zomrelo, tj. 24,6 % (približne každé štvrté dieťa).²⁰ V súčasnosti aj nepochybne nižšia úmrtnosť v detskom veku vplyva na celkový nárast populácie.

Charakteristickým znakom pôrodnosti cigánskych žien je vysoká úroveň plodnosti behom celého reprodukčného obdobia, na rozdiel od ostatného obyvateľstva, ktoré končí reprodukciu približne okolo 30 rokov.²¹ Preto sme sústredili pozornosť na vývoj oboch krajných situácií reprodukčného obdobia – najstaršieho veku pôrodnosti a veku prvoroďičiek.

Tabuľka č. 3 *Deti narodené matkám starším ako 35 rokov*

Matky narodené v rokoch	BYSTRANY			SP. TOMÁŠOVCE		
	počet detí	deti nad 35 rokov matky	podiel	počet detí	deti nad 35 rokov matky	podiel
1880–1920	306	90	29.4	130	45	34.6
1921–1930	176	48	27.2	66	13	19.6
1931–1940	211	59	27.9	62	10	16.1
1941–1949	147	15	10.2	91	3	3.3

Tabuľka č. 3 predstavuje počet detí narodených matkám starším ako 35 rokov. Sledované obdobie sme ukončili pôrodnosťou žien narodených v roku 1949, aby sme mohli zaznamenať prípadné pôrody 40-ročných žien v súčasnosti. Pritom musíme konštatovať, že pôrody žien v tomto veku sú v oboch obciach v súčasnosti veľmi zriedkavé, v budúcnosti azda úplne výnimočné: v obdobiach súhlasných s tabuľkou č. 3 nastal ich očividný pokles (Bystrany: 48-21-29-4; Sp. Tomášovce: 21-5-4-1). Z tabuľky vyplýva, že počet pôrodov nad 35. rokom veku matky tvoril u žien generácie 1880–1920 v Bystranoch vyše jednu tretinu všetkých pôrodov, v Sp. Tomášovciach menej ako tretinu. Kým v Sp. Tomášovciach nastal postupný pokles týchto pôrodov u žien narodených v medzi-vojnovom období, v Bystranoch až u žien narodených po r. 1941.

Zložitejšia je problematika vývoja veku prvoroďičiek, preto sme ju rozdelili do troch tabuliek. Na tabuľke č. 4 sledujeme priemerný vek prvoro-

ďičiek v jednotlivých generáciách žien:²² konštatujeme, že v oboch obciach sa dlhodobo prejavuje tendencia znižovania veku prvoroďičiek. Pritom v Sp. Tomášovciach, kde bol tento vek vždy vyšší ako v Bystranoch, sa v prvých dvoch skupinách matiek pohyboval nad 20. rokom veku matky.

Tabuľka č. 4 *Priemerný vek prvoroďičiek*

Matky narodené v roku	BYSTRANY		SP. TOMÁŠOVCE	
	počet pôrodov	priem. vek prvoroďičky	počet pôrodov	priem. vek prvoroďičky
1886–1920	46	19.9	21	21.0
1921–1940	59	19.8	32	20.1
1941–1960	113	18.5	55	19.5
1961–1970	111	18.1	39	19.2

Znižovanie priemerného veku prvoroďičiek je spôsobené nárastom pôrodnosti v nižšom veku. Túto situáciu približuje tabuľka č. 5, zobrazujúca triedu najčastejšie sa vyskytujúceho veku prvoroďičiek v oboch obciach. Aj tu pozorujeme postupné znižovanie veku, výraznejšie v Bystranoch. Kým v Sp. Tomášovciach rodia mladé ženy svoje prvé dieťa najčastejšie ako plnoleté, v Bystranoch tomu tak nie je, naopak, v skupine žien, narodených v r. 1961–1970 sa na tretie miesto dostali prvoroďičky v 16. veku svojho života. Tento závažný jav sme preto vyhodnotili osobitne v tabuľke č. 6.

Tabuľka č. 5 *Najčastejší vek prvoroďičiek*

Matky narodené v roku		BYSTRANY		SP. TOMÁŠOVCE	
		vek prvoroďičky	podiel	vek prvoroďičky	podiel
1886–1920	1.	20	23.9	20	23.8
	2.	22	15.2	19	14.2
	3.	18, 19	á 10.8	17, 22, 24	á 9.5
1921–1940	1.	19	22.0	20	21.8
	2.	17	13.5	21	18.7
	3.	18	10.1	19	18.7
1941–1960	1.	18	29.2	18	27.2
	2.	19	18.5	19	20.0
	3.	17	15.0	20	18.2
1961–1970	1.	18	26.1	18	33.3
	2.	17	19.8	19	23.0
	3.	16	18.9	21	12.8

Na tabuľke č. 6 vidíme, že nárast 16-ročných prvoroďičiek je charakteristický najmä pre zostalejšie Bystrany. V tejto obci sme zaznamenali

Matky narodené v roku	BYSTRANY		SP. TOMÁŠOVCE	
	počet pôrodov	podiel	počet pôrodov	podiel
1886—1920	1	2.2	1	4.8
1921—1940	3	5.1	1	3.1
1941—1960	14	12.3	0	0.0
1961—1970	21	18.9	3	8.6

aj prvoroďičky vo veku 15 rokov (v jednotlivých skupinách matiek: 1,1,1,3), v prípade jednej matky, nar. v roku 1956 dokonca vo veku 14 rokov. V Sp. Tomášovciach sa prípad 14, alebo 15-ročnej rodičky nevyskytol.²³

Je známe, že rómske ženy často neuzatvárajú manželstvo pred narodením prvého dieťaťa, nejaký čas žijú v tzv. faktickom manželstve.²⁴ Na základe výskumu matrik narodení, doplnených údajmi zo sobášnych matrik, sme sa pokúsili odpovedať na otázku, či sa počet detí narodených pred uzavretím manželstva v priebehu sledovaného obdobia mení, a ďalej, či sa mení vek, kedy žena vstupuje do manželstva. K tomuto zisťovaniu sa nám podarilo sústrediť údaje o 213 rodinách v Bystranoch a 76 rodinách v Sp. Tomášovciach (rodiny, u ktorých sa nám nepodarilo zistiť uzavretie sobáša, sme z ďalšieho spracovania eliminovali). Predovšetkým musíme konštatovať, že jednotlivé rodiny tvoria v prevažnej väčšine stabilné manželské páry, u ktorých nie je rozhodujúce, v ktorom období uzavreli sobáš. Zo záznamov v matrikách narodení jednoznačne vyplýva, že prirodzený otec už pri prvom dieťati priznáva svoje otcovstvo; v prípade, že rodička je zamatrikovaná ako slobodná matka, pri matričnom zápise nasledujúceho dieťaťa priznáva prirodzený otec otcovstvo aj predchádzajúcemu dieťaťu.²⁵ Tabuľka č. 7 predstavuje počet narodených detí pred uzavretím manželstva. V oboch sledovaných obciach konštatujeme opäť rozdielnosti: v Sp. Tomášovciach sa v jednotlivých periódach celého sledovaného obdobia priemerný počet detí slobodných matiek neustále znižuje (spolu 3,7-krát), v Bystranoch sa u žien generácie 1941–1960 prechodne zvýšil (bežné sú prípady sobášov matiek s tromi deťmi – spolu 13 prípadov, čo je 14,4 %).

S počtom detí narodených pred uzavretím manželstva matky priamo súvisí aj sobášny vek matky, ktorý vyjadruje tabuľka č. 8. Pre staršie obdobia, kedy ženy začínali rodiť vo vyššom veku, je charakteristický aj vyšší vek sobášených matiek. Pri postupnom znižovaní veku prvoroďičiek i poklese počtu detí narodených pred uzavretím sobá-

Matky narodené v roku	BYSTRANY			SP. TOMÁŠOVCE		
	počet detí	počet rodín	podiel	počet detí	počet rodín	podiel
1874—1920	42	25	1.7	21	14	1.5
1921—1940	31	38	0.8	10	23	0.4
1941—1960	182	90	2.0	24	39	0.6
1961—1970	74	60	1.2	13	30	0.4

ša matky (tabuľky č. 4,5 a 7) klesá v oboch obciach i sobášny vek matiek. Pri porovnaní tabuliek č. 7 a 8 zistíme, že kým priemerný vek sobášených matiek, narodených po r. 1961 je v oboch obciach približne rovnaký, matky z tejto skupiny vstupujú do manželstva v Bystranoch s 1,2 narodenými deťmi, kým v Sp. Tomášovciach je to 0,4 dieťaťa, čo je trikrát menej.

Tabuľka č. 8 Sobášny vek žien

Matky narodené v roku	BYSTRANY		SP. TOMÁŠOVCE	
	počet sobášených žien	priemerný vek	počet sobášených žien	priemerný vek
1874—1920	25	23.0	14	24.3
1921—1940	38	20.4	23	19.8
1941—1960	90	22.3	39	19.4
1961—1970	60	19.5	30	19.2

Sumarizujúc výsledky analýzy štruktúry rómskych rodín vo dvoch spišských obciach sme dospeli k poznatku, že v sledovanom období od r. 1895 do r. 1989 možno pozorovať viacero zmien. Pri porovnaní nárastu pôrodnosti a priemerného počtu detí v rodine sme konštatovali permanentný pokles v oboch sledovaných obciach. Súčasne sme zistili, že vývojová zmena v zložení rodiny spočíva predovšetkým v úbytku pôrodov žien v hornej časti ich reprodukčného obdobia – po 35. roku ich veku. Tieto zistenia podporujú predpoklad, že proces demografickej revolúcie nastúpil v oboch rómskych spoločenstvách.²⁶

Súčasne sme konštatovali viacero odlišností v demografickom správaní oboch týchto komunít. Napr. miera nárastu pôrodnosti začala klesať v Sp. Tomášovciach už od r. 1936–1945, kým v Bystranoch až v období r. 1956–1965. Rovnako pokles priemerného počtu detí v rodine sa prejavil najprv v Sp. Tomášovciach (v generácii žien 1941–1950), kým v Bystranoch až u žien narodených po r. 1951. Tento proces začal poklesom pôrodnosti žien starších ako 35 rokov, a to v Sp. Tomášovciach už v generácii žien narodených

v medzivojnovom období, kým v Bystranoch až u žien narodených po r. 1941. Z uvedených zistení vyplýva, že proces demografickej revolúcie sa v Sp. Tomášovciach začal prejavovať v období bezprostredne po 2. svetovej vojne, v Bystranoch o 10–15 rokov neskôr. Táto skutočnosť sa odráža aj v ďalších ukazovateľoch, ako je vek prvoroďčiek (zaostalosť bystrianskych Rómov sa prejavuje vyšším podielom matiek mladších ako 18 rokov), ako aj počet narodených detí pred uzavretím sobáša ich matky (v Bystranoch je to trikrát viac ako v Sp. Tomášovciach). Keďže celková kultúrna a sociálna úroveň Cigánov-Rómov v Sp. Tomášovciach je jednoznačne vyššia ako v Bystranoch, je nepochybné, že v procese urýchlenia demografickej revolúcie zohrávajú dôležitú úlohu faktory stupňa ekonomickej a kultúrnej vyspelosti daného spoločenstva.²⁷ Dôležitú úlohu pri celkovom raste životnej úrovne zohráva miera spolužitia rómskeho a nerómskeho obyvateľstva: z vlastných výskumov vieme, že v Sp. Tomášovciach bolo toto spolužitie pozitívne už v medzivojnovom období a súčasný spôsob života nerómskeho obyvateľstva obce pôsobí na tunajších Rómov ako kultúrny vzor, ktorý sa vedome snažia napodob-

niť. V Bystranoch žijú Rómovia doposiaľ v značnej izolácii od ostatného obyvateľstva, miera ich vzájomných kontaktov je nižšia ako v Sp. Tomášovciach; navyac, žijú tu v nepomerne väčšej koncentrácii, dokonca v početnej prevahe nad ostatným obyvateľstvom. Z týchto dôvodov aj transmisia kultúrnych vzorov postupuje v Bystranoch pomalšie a zložitejšie.

Na príklade dvoch sociálne odlišných lokálnych spoločenstiev Cigánov-Rómov na Spiši sme sa pokúsili dokázať, že zákonitý proces demografickej revolúcie nastúpil aj u tejto etnickej zložky obyvateľstva Slovenska. Súčasne sme sa pokúsili naznačiť závislosť tohto procesu od dosiahnutého ekonomického a kultúrneho stupňa daného spoločenstva. Na základe tejto analýzy vyslovujeme názor, že spôsob riešenia populačného problému rómskeho obyvateľstva cestou „obmedzovania nezdravej populácie“ bol chybný. Sme presvedčení, že riešenie tejto problematiky nepatrí do rezortu zdravotníctva, ale do rezortov školstva a kultúry, s úlohou dlhodobého a cieľavedomého pôsobenia na všestranné zvyšovanie životnej úrovne rómskeho obyvateľstva.

POZNÁMKY

- 1 KALIBOVÁ, K. – PAVLÍK, Z.: Možnosti demografie při objasňování tzv. cikánské otázky. In: Cikáni v průmyslovém městě (problematika adaptace a asimilace). Zpravodaj KSVIEF, ÚEaF ČSAV Praha, 1987, č. 3, s. 98–105.
- 2 VÍSEK, P.: Základní směry a aktuální problémy řešení otázek cikánského obyvatelstva v ČSSR. In: Cikáni v průmyslovém městě (problematika adaptace a asimilace). Zpravodaj KSVIEF, ÚEaF ČSAV Praha, 1986, č. 7, s. 37.
- 3 Príloha k Uzneseniu vlády SSR č. 308/1974, bod 5, s. 3.
- 4 Uznesenie vlády SSR č. 23/1983, s. 1–2.
- 5 Úprava o vykonávaní sterilizácie – zmena; č. Z-955/1985-D/2, zo dňa 10. 9. 1985, In: Vestník Ministerstva zdravotníctva SSR, 33, 1985, čiastka 22–24, s. 199.
- 6 Zásady boli vydané 15. 5. 1986, s účinnosťou od 1. 6. 1986.
- 7 Podľa prílohy smernice 9. Vykonanie sterilizácie, č. Z-4582/1972-B/1 zo dňa 14. 4. 1972, bod XIV/3, (In: Vestník ministerstva zdravotníctva SSR, 20, 1972, čiastka 4–5, s. 28–30), mohla byť sterilizácia vykonaná žene do 35 rokov pri 4 deťoch, žene po 35. roku po 3 deťoch. Úprava z roku 1985 (pozri pozn. 5) povoľuje sterilizáciu „pri troch a viacerých žijúcich deťoch“. Finančný príspevok za sterilizáciu sa z 2000 Kčs zvýšil na možnosť 20.000 až 25.000 korún.
- 8 VEREŠ, P.: Regionální vývoj plodnosti na Slovensku v letech 1910 až 1980. Demografie, 28, 1986, č. 2, s. 110–117.
- 9 O postavení Cikánů-Romů v Československu (13. 12. 1978, č. 23). In: Charta 77, 1977–1989. Od morální k demokratické revoluci. Dokumentace (usporiadal V. Prečan), Scheinfeld–Praha–Bratislava 1990, s. 217–224.
- 10 O sterilizaci romských žen. Dokument Charty 77, č. 3/1990, z 28. 1. 1990, materiál ČSTK, 3 s.
- 11 ŠUBRTOVÁ, A.: Teorie demografické revoluce: příspěvek ke genezi. Demografie, 26, 1984, č. 3, s. 193–199; TÁ ISTÁ: Sovětský příspěvek k teorii demografické revoluce. Demografie, 19, 1977, č. 2, s. 147–148; PAVLÍK, Z.: Analýza procesu demografické revoluce. Demografie, 30, 1988, č. 4, s. 334–336.
- 12 KALIBOVÁ, K. – PAVLÍK, Z.: c. d., s. 99.
- 13 Tamtiež.
- 14 Za umožnenie výskumu ďakujem okresnej matrikáрке Eve Chroustovej v Spišskej Novej Vsi; za pomoc pri výskume matrikárkam: Anne Bendíkovej (Matričný obvod – MO Spišský Hrušov); Lubici Cehlárovej (MO Sp. Nová Ves), Márii Hubovej (MO Spišský Štvrtok), Margite Martonovej (MO

- Krompachy), Anne Šuhajovej (MO Levoča) a Márii Weinperovej (MO Spišské Vlachy).
- 15 Podrobnejšie o metóde a výsledkoch tohto výskumu MANN, A. B.: Výber manželského partnera u Cigánov-Rómov na Spiši (k problematike existencie „cigánskej skupiny“). *Slov. národopis*, 38, 1990, č. 1–2, s. 278–284.
 - 16 V rekonštruovaných rodinách chýbajú tie deti, ktoré sa narodili mimo šiestich skúmaných matričných obvodov, napr. pri dočasnom pobyte v Čechách a pod. Napriek tomu nepredpokladáme, že by tento nedostatok podstatnejšie ovplyvnil jednotlivé naše uzávery.
 - 17 Pretože z praxe vieme, že 3-detné rodiny sú u Rómov v sledovaných obciach prakticky vylúčené, získané údaje, kde okrem partnerov sme zaznamenali narodenie 1–3 spoločných detí, sme z ďalšieho spracovania vylúčili. Vo viacerých prípadoch sa podarilo potvrdiť predpoklad, že takíto rodičia sa z obce odsťahovali (časté prípady z Bystrian do Markušoviec); v zriedkavejších prípadoch ide o starších manželov, ktorí do obce prišli v zrejšom veku a o ich predchádzajúcich deťoch nemáme vedomosti.
 - 18 FINKOVÁ, Z.: Zisťovanie plodnosti cigánskych žien. *Demografie*, 21, 1979, č. 4, s. 338; autorka zistila u rómskych žien vo veku 45–49 rokov v okrese Michalovce v r. 1978 priemer 7,58 živonarodených detí. Ak tento údaj porovnáme s našim zistením v zodpovedajúcej generácii matiek, konštatujeme podobný priemer 8,2 v Bystranoch a 8,0 v Sp. Tomášovciach. Údaj Z. Finkovej cituje aj SRB, V.: Zmeny v reprodukci československých Romů 1970–1980. *Demografie*, 30, 1988, č. 4, s. 307. Vo svojej ďalšej práci SRB, V.: Soutisky a sčítání Cikánů-Romů v Československu v letech 1947–1980 a odhady jejich počtu do roku 2000, respektive 2020. In: *Cikáni v průmyslovém městě (problematika adaptace a asimilace)*. Zpravodaj KSVIEF, ÚEaF ČSAV, 1986, č. 7, s. 78 uvádza pre Slovensko priemerný počet na jednu rómsku vydatú ženu z terajšieho manželstva 6,2.
 - 19 Okrem prác uvedených v pozn. 18 ďalej: FINKOVÁ, Z.: Šetrenie populačnej klímy rómskych žien. *Demografie*, 19, 1977, č. 4, s. 301; SRB, V.: Některé demografické, ekonomické a kulturní charakteristiky cikánského obyvatelstva v ČSSR 1980. *Demografie*, 26, 1984, č. 2, s. 170; KUČERA, M.: Domácnosti a bydlení cikánského obyvatelstva. *Demografie*, 26, 1984, č. 2, s. 172–178.
 - 20 Napr. Róza P. z Bystrian, nar. r. 1885 porodila 11 detí, z toho 5 zomrelo v detskom veku; Mária Ž. z Bystrian, nar. r. 1902 porodila 12 detí, z toho zomrelo 6; Katarína M. zo Sp. Tomášoviec, nar. r. 1886 porodila 12 detí, z toho zomrelo v detskom veku 6.
 - 21 KALIBOVÁ, K. – PAVLÍK, Z.: c. d., s. 104; FINKOVÁ, Z.: Zisťovanie plodnosti, c. d., s. 338.
 - 22 Údaje v poslednej kolonke (ženy narodené v r. 1961–1970) nemožno považovať za definitívne, pretože nie všetky ženy z tejto generácie sa museli stať už rodičkami.
 - 23 POLÁŠEK, V.: Cikánské obyvatelstvo v přerovském okrese. *Demografie*, 21, 1979, č. 4, s. 335 uvádza, že cigánske ženy rodia 1. dieťa najčastejšie vo veku 17 a 18 rokov, pritom upozorňuje i na mladšie prvoroďičky: 14-ročné (4,4 %), 15-ročné (9,3 %) a 16-ročné (16,5 %).
 - 24 Týmto problémom sme sa zaoberali v práci MANN, A. B.: Základné znaky svadby Cigánov-Rómov na východnom Slovensku. *Slov. Národop.* 37, 1989, č. 1–2, s. 115, 118–119. Tento jav si všimli aj SRB, V.: Některé demografické charakteristiky, c. d. s. 170 a KALIBOVÁ, V.: Integrovaný proces u romské populace z pohľadu demografie. In: *Teoreticko-metodologické východiská výskumu cigánskej rodiny a cigánskych obyvateľov*. SVÚ SAV Košice, 1989, s. 131–132.
 - 25 Túto skutočnosť si všimli aj MATĚJČEK, Z. – BŘICHÁČEK, V. – DUNOVSKÝ, J. – KARBELOVÁ, H.: Pražské studie dětí narozených mimo manželství. *Demografie*, 28, 1986, č. 1, s. 18.
 - 26 KALIBOVÁ, K. – PAVLÍK, Z.: c. d., s. 99 a 105.
 - 27 Na priamu závislosť počtu narodených detí v rodine od jej sociálnej úrovne, veku a vzdelania rodičov, stupňa urbanizácie a celkového zvýšenia životnej úrovne rómskeho obyvateľstva poukázali už viacerí autori: FINKOVÁ, Z.: Šetrenie, c. d., s. 300; SRB, V.: Zmeny v reprodukci, c. d., s. 308 a POLÁŠEK, V.: c. d., s. 335.

DEVELOPMENT OF THE ROMANY FAMILY IN TWO SPIŠ COMMUNES (BASED ON REGISTER OF BIRTHS)

Summary

The ethnic community of Gypsies – Romanies in Slovakia represents an individual group, if compared with the rest of the population, and is characterized through different social, cultural and demographical behaviour. It can be seen in permanently high fertility of the Romany women, and in socially backward environ-

ment above all; the high population growth of this group of population consequently brings about the reproduction of the permanently lowest standard of living in Czecho-Slovakia. The state administration authorities were trying to face this serious social problem through an attempt of controlling the „high number of insane

population⁴. The demographers, however, expressed the assumption that the demographic revolution, which to the contrast from demographic reproduction, also is characterized through decrease of birth rate, and transition from absent family planning to family planning, has already started in this population group as well.

We tried to find answer to the question of existing or non-existing demographic revolution in the Romany ethnic group through analysing the development of the structure of Romany families in two communes of the Slovak Spiš region. The Gypsy colony in the Bystrany commune represents a backward local community with low standard of living, big number of inhabitants, considerably isolated from the rest of the commune's population. The Romany people in the Spišské Tomášovce commune live at a higher economic and cultural level, the former colony has grown over to the commune, the Romanies have family houses and their contacts with the non-Romany population are good. We re-constructed the families on the basis of the register of births from 1895 to 1989. The analysis was based on 2 197 registered births and yielded reconstructions of 221 families in both communes.

The respective tables represent the development of birth rates in both communes, rise of birth rate, number of children in a family, fertility in women older than 35,

average age and the prevailing age of primiparas, and especially the rate of 16-years'old primiparas. As the Romanies frequently get married after the birth of one or more children, we also studied the numbers of children born before and after the woman's marriage.

Summarized results of the analysis of structure of Romany families confirm the advent of demographic revolution in both communities, which is manifested through reduced birth rate and number of children in a family. An obvious change of family structure rests particularly in reduced number of births in women in the upper portion of their fertility years. These changes, however, were not concurrent in both communes. In the more developed Sp. Tomášovce changes of demographical behaviour in mothers born before the World War II, and in Bystrany just in generations of mothers born after 1941 can be observed. The backwardness of the Bystrany Romanies also is manifested in the rate of mothers younger than 18, and especially high rate of 16-years'old primiparas. The analysis has confirmed the economic and cultural development to play crucial role at accelerating the demographic revolution. Therefore the only way how to positively influence the development of Romany population is to globally raise their standard of living, especially their education and culture.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 38, 1990, číslo 4

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. ZORA VANOVIČOVÁ

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc., PhDr.
Soňa Burlasová, DrSc., Prof. PhDr. Václav
Frolec, CSc., PhDr. Viera Gašparíková, CSc., doc.
PhDr. Emília Horváthová, CSc., PhDr. Soňa
Kovačevičová, CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc.,
PhDr. Milan Leščák, CSc., Prof. PhDr. Ján
Michálek, CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr. Viera
Nosálová, CSc., prof. Antonín Robek, DrSc.,
PhDr. Peter Slavkovský, CSc., PhDr. Viera Ur-
bancová, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného pov-
stania, št. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 26,-; celoročné predplatné
Kčs 104,-

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma PNS
– ÚED, Bratislava, ale aj každá pošta a doručo-
vateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS –
Ústredná expedícia a dovoz tlače, Nám. Slobody
6, 884 19 Bratislava

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie
vied, 1990

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ
Журнал Института этнографии Словацкой
Академии Наук
Год издания 38, 1990 № 4
Издается четыре раза в год
«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук
Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р, Зора
Вановичова
Адрес редакции: 813 64 Братислава, Лениново
нам. 12

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE
Zeitschrift des Ethnographischen Institutes der
Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 38, 1990, Nr. 4 Erscheint viermal im
Jahre
Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Redakteure PhDr. Božena Filová und PhDr. Zora
Vanovičová
Redaktion: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

SLOVAK ETHNOGRAPHY
Journal of the Ethnographic Institute of the
Slovak Academy of Sciences
Volume 38, 1990, No. 4
Published quarterly by VEDA, the Publishing
House of the Slovak Academy of Sciences
Managing Editors PhDr. Božena Filová and
PhDr. Zora Vanovičová
Editor: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE
Revue de l'Institut d'Ethnographie de l'Académie
slovaque des sciences
Année 38, 1990, No. 4
Parait quatre fois par an. Editions de VEDA,
maison d'édition de l'Académie slovaque des
sciences
Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et PhDr. Zora
Vanovičová
Rédaction: 813 64 Bratislava, Leninovo nám. 12

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Bratislava,
Czechoslovakia, Distributed in West Germany
and West Berlin by KUBON UND SAGNER,
D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepub-
lik Deutschland. For all other countries, distribu-
tion rights are held by JOHN BENJAMINS, B.
V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA
Amsterdam HOLLAND

INDEX 49616
Cena Kčs 26.—